

Den sjamanen som var toneangivende i sin tid og i sitt samfunn, hadde kanskje et utgangspunkt som misfit, som utstøtt, en som ikke passet inn eller som var nærmest ubrukelig for å fylle en rolle i sin tids samfunn. Ved siden av gaven eller kallet kunne også andre grunner gjøre at en person ble sjaman.

Vedkommene kunne bære på fysiske eller psykiske handicap og dermed være uegnet som jeger, samler, mor, håndverker, kriger eller jordbruker.

**Sjamanrollen kunne også bli fristedet for den som ikke passet seksuelt inn i normen, som homser, lesper og transseksuelle.**

Gjennom sjamanopplæring kunne det skje at den vindskeive eller outsideren i årenes løp ble en insider, et fornyende og samlende element i stammen, samfunnet og i kulturen.

Kultur oppstår ikke uten sammenhenger, bakgrunn og forbilder. I sine samfunn var sjamanen både en kunstner, helbreder og kulturfornyere. Ved sin agering, ved sine ferdigheter, ved sin væremåte ble han eller hun en forbilde, en rollemodell, med mange uttrykk å spille på og mange oppgaver å løse. Kanskje ble mangfoldet av uttrykk som sjamanen hadde til sin rådighet skapt av variasjonen av dropouts som trengte en arena for den menneskelighet som de hadde bak sin annerledeshet og sine særegenheter?

Jeg hevder ofte at sjamanarketyperen står for holisme, for den personen som har utviklet totaliteten av menneskelige evner, både sansemessig, intuitivt, logisk og tenkemessig. Vedkommende er både meditativ og kunstnerisk. Vedkommende er crazy på en sunn måte og visjonær. Vedkommende har helbredet sitt sår, og kan helbrede andre. Vedkommende har reist i sin kulturs paradisforestillinger, inn dit hvor ikke noe mangler, og er en stemme for harmoni og for det opphøyde. Alt i alt en stemme for det hellige i den profanes sammenhengen.

Tenk for deg selv tilbake i tiden, til et samfunn før vårt. Du vokser opp i en sammenheng med streng rollefordeling. Grensene var klare. Menn har sine oppgaver, kvinner sine. Dette skaper nok en nødvendig orden, men har omkostninger. Omkostningene er de som ikke passer inn som jegere, krigere, mødre, jordbrukere eller ikke finner seg til rette i de andre yrkene som samtiden byr på. Også da var det kvinner som ikke ville ha menn, eller menn som ikke ville ha kvinner. Likevel vil du leve. Du må finne en annen måte, en annen arena. Hvor kan du da vende deg?

For slike personer kunne sjamanfunksjonen bli fristed. Her kunne de utstøtte, "gale", vanskapte, drømmere, de skjeive, og skadde skape seg et rom, der skaden kunne omskapes til

kraft.

Det heter seg at man kan være født til å bli sjaman. Man kan også bli kallet gjennom drømmer. Eller man kan velge seg dit. Noen ble sikkert også sjamaner fordi andre veier var blokkerte.

Der utgangspunktet er som galest, blir resultatet titt originalest, er et Ibsen-sitat.

Her var et plass for de som vente sin samtid totalt ryggen. Heyoka er navnet på en slik totalt omsnudd sjaman fra det indianske Nord-Amerika.

Farvel, sa vedkommende, da han kom. Det er kaldt her, sa vedkommende og holdt hendene i bålet til det luktet svidd kjøtt. Jeg er ikke sulten i det hele tatt, sa heyoka og langet i seg som om han aldri hadde sett mat. Jeg elsker deg...pang så kom ørefiken. Du er frisk, fikk den syke høre.

Godmorgen, het det da vedkommende utpå kvelden red avsted, bak frem på hesten.

Ernesto, han som trommet for meg på min første trommereise, hadde mapuche-indiansk bakgrunn. På den tiden var han politisk flyktning i Norge. Han fortalte at deres sjamaner kunne balanserte mellom å være kvinner eller menn. I blant ble denne tvetydigheten utnyttet maksimalt. Det kunne hende, sa han, at sjamanens kroppslige kjønn kunne være skjult selv for landsbybeboerne.

Fra Sibir er det kjent at mannlige sjamaner kunne opptre som kvinner, i kjole og med lys stemme under seansene.

Jeg kjenner til slike psykisk kjønnsskifter fra egen erfaring. I de første årene da jeg jobbet som sjaman, var det den kvinnelige siden i meg som kom til uttrykk. Det var alltid en kvinne som vokter over sirkelen, hun jobbet gjennom meg. Så grunnen til at de som ikke passet inn i samfunnets ordinære seksuelle roller kunne finne et "fristed" og "likesinnede" blant sjamaner, er at sjamaner utforsker både den mannlige og kvinnelige psyken i sin jakt på Kunnskapen og Forståelsen. Så her hadde de et bidrag å komme med.

De som vi oftest kaller "gale," de forrykte visjonære, hadde en gang en egen status, at de var berørt av Maktene og Kraften. Det sier at forskjellen mellom sjamaner og psykotiske er at sjamanene har styringen, de kan slippe løs, men kan så ta grepet igjen, og gjenvinne normaliteten, noe som de psykotiske ikke kan like enkelt. Tilstandene er nær hverandre, men likevel forskjellige. Men også den mer eller mindre gale kunne finne sin plass i sjamanarketypen, som profet, sannsiger, som drømmetolker, som en person inspirert fra "det høye".

På et vis utvidet disse outsiderne det menneskelige mulige, også for andre. De vippet på strenge roller og trange oppfatninger. De lagde en arena for "det andre", det som inkluderte det utestengte, undertrykte og amputerte.

Da som nå kunne samtidens krav bli et fengsel. Det mannlige kunne bli for strengt, det kvinnelige for moderlig eller såret. Det er også sår i psykens verden at verdier som avskalles og fortrennes, har en tendens til alltid å komme tilbake. Det må frem i lyset og sjamanprosessen kan bestå i å løfte det frem på vegne av alle.

En families sorte får kan også lete seg frem og finne seg til rette i sjamanrollen. Hakkekyllingen blir lett bærer av en disfungerende families smerte. Om ikke noe annet så utvikler vedkommende sanser og evner til å forutse og se smerten og å overleve med den.

Denne smerten kan bli motivasjonen for helbredelse. Sjamanrollen kan lære personen å omskape den. Det heter at sjamanen er en såret helbreder, altså en som har omskapt smerten til helbredelse kraft.

Den som støtes ut av familiesammenhengen overlates til seg selv, må klare seg alene, og noen av dem utvikler uvanlige evner fra psykens dyp. De kan lære seg å bli sin egen beste venn, og det gir frihet. Det ensomme barnet kan få usynlige venner, som kan tre inn i foresattes sted.

Men når en støtes ut, påvirker det også de andre, de som er utstøtende, eller som merker savnet og tapet.

Det kommer alltid er øyeblikk der også den den sterkeste og mest veltilpassede samfunnsstøtten møter smerten og det ukjente, det enhver må møte og takle alene. Når andre alternativer for helbredelse og lindring er prøvet, kan det skje at samfunnsstøtten kalle på outsideren, på sjamanen for hjelp.

For gjennom sin egen helbredelse, gjennom møtet med kraften i det indre, gjennom erfaringen med død og ny fødsel kan outsideren få sin rolle som fornyer og insider.

Gjennom at avspaltede deler av psyken integreres kan enkeltmennesket nå helbredelse og kan en ny helhet.

Det samme kan skje i familiens sammenheng når en ensom ulv får finne veien tilbake til flokken.

Kultur utvikles ikke i et vakuum. Det skapes av personer som står i en sammenheng. Skapende kultur løftes fram av enkeltindivider, i blant som forlengelse, også som som protest og som brudd med det eksisterende.

Kulturers liv har også en alder.

Når kraften i en kultur blir gammel, faller samlede symboler fra hverandre. De verdiene som fellesskapet bygger på smulderer opp. Meningene og følelsen av sammenheng og felles ansvar og forståelsen forsvinner. Idealene blekner.

Fornyeren er den som kan gå til kildene, fornye tiden, meningen og livsfølelsen for andre.

Mange kunstnere har vært i sjamanrolle som kulturfornyere, særlig da nasjonene var unge og trengte bilder, forbilder og nasjonal kunst og poesi.. Sjamanene er også sanne revolusjonære i det at de kan overskride livets grenser, la disfungerende vaner, uvaner og oppfatninger dø, så nytt liv og livskraft kan spire frem.

Det er mye god sjamansime og ubrukbar utopi i retorikken og drømmen om revolusjonen og det gode samfunnet som så skal oppstå.

Ailo Gaup